

LA JUNTA ASSESSORA PER ALS ESTUDIS DE CATALÀ (1961-1981). L'AVALUACIÓ I L'ACREDITACIÓ DE CONEIXEMENTS DE CATALÀ DURANT EL FRANQUISME I LA TRANSICIÓ*

Daniel Casals i Martorell**

Resum

El 12 de juliol de 1961, en ple franquisme, es va constituir la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC), promoguda per professors de català, creada per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) i aixoplugada en l'estructura d'Òmnium Cultural, entitat que la va subvencionar. En absència d'un organisme públic que fes aquesta funció, la JAEC va néixer amb l'objectiu d'examinar de coneixements de català i expedir les acreditacions corresponents. La van integrar Josep Maria de Casacuberta, que n'era el president, Ramon Aramon i Joan Coromines, per part de l'IEC, i, per la banda dels docents, Eduard Artells, Josep Miracle i Joan Triadú, que n'era el secretari. Aquest article té l'objectiu de reconstruir i analitzar l'acció de la JAEC a partir del buidatge de la documentació que se n'ha conservat i de testimonis que hi van estar relacionats. Com a resultat d'aquesta recerca, podem dir que la JAEC va ser un organisme independent que va sorgir de la societat civil organitzada i que, entre 1962 i 1981, va avaluar coneixements de llengua catalana dels graus elemental, mitjà i de capacitació per a l'ensenyament de català a adults, i va expedir al voltant de 2.500 acreditacions que habilitaven per a l'ensenyament de la llengua catalana i que van gaudir de prestigi.

Paraules clau: JAEC; Junta Assessora per als Estudis de Català; avaluació de coneixements de català; franquisme; Institut d'Estudis Catalans; Òmnium Cultural; història de la llengua

THE ADVISORY BOARD FOR CATALAN STUDIES (1961-1981). ASSESSMENT AND CERTIFICATION OF CATALAN LANGUAGE PROFICIENCY IN FRANCOIST SPAIN AND DURING THE TRANSITION TO DEMOCRACY

Abstract

In the midst of the Francoist dictatorship, the Advisory Board for Catalan Studies (JAEC) was founded on 12 July 1961. It was promoted by Catalan teachers, conceived by the Institute of Catalan Studies (IEC) Philology Department and sheltered within the structure of Òmnium Cultural, the organisation that subsidised the board. The JAEC was created with the aim of examining Catalan proficiency and issuing corresponding certification, as there was no public body in existence to perform this function. Its members were Josep Maria de Casacuberta, the chair, Ramon Aramon and Joan Coromines, from the IEC, and the teachers Eduard Artells, Josep Miracle and Joan Triadú, the latter being the secretary. The aim of this article is to reconstruct and analyse the work of the JAEC, based on a review of existing documentation and the testimonies of people associated with it. The research shows that the JAEC was an independent organisation that arose out of organised civil society and which, between 1962 and 1981, assessed Catalan language proficiency at elementary, intermediate and teacher-training levels for adult education, issuing around 2,500 certificates authorising the teaching of Catalan, which were considered highly prestigious.

Keywords: JAEC; Advisory Board for Catalan Studies; assessment of Catalan language proficiency; Francoist Spain; Institute of Catalan Studies; Òmnium Cultural; language history

* Aquest treball ha estat possible gràcies al projecte de recerca PID2021-128279NB-I00, concedit pel Ministeri de Ciència i Innovació-Agència Estatal d'Investigació, i al Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània. Aquesta investigació s'emmarca en el conveni signat, l'1 d'octubre de 2017, entre la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i Òmnium Cultural per impulsar estudis sobre el seu fons històric. Agraïxo a Neus Faura i Georgina Jordana la informació i la documentació que m'han proporcionat, i a Magda Alemany, l'elaboració d'un mapa de dades per a aquest article.

** Daniel Casals i Martorell, doctor en filologia catalana per la Universitat Autònoma de Barcelona. daniel.casals@uab.cat

Recepció de l'article: 15.12.2025. Avaluacions: 27.01.2026 i 06.02.2026. Acceptació de la versió final: 17.02.2026.

Citació recomanada: Casals i Martorell, Daniel. (2026). La Junta Assessora per als Estudis de Català (1961-1981). L'avaluació i l'acreditació de coneixements de català durant el franquisme i la transició. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 85, 4-25. <https://doi.org/10.58992/rld.i85.2026.4575>

Sumari

1 Introducció

2 Marc teòric

3 La llengua catalana durant el franquisme

3.1 Repressió

3.2 Represa

4 La Junta Assessoradora per als Estudis de Català (JAEC)

4.1 Creació i composició

4.2 Objectius i funcions

4.3 Graus

4.3.1 Grau elemental

4.3.2 Grau mitjà

4.3.3 Capacitació per a l'ensenyament del català a adults

4.4 Implantació del cos docent de la JAEC al territori

4.5. Reconeixement de les acreditacions

5 Conclusions

6 Referències

1 Introducció

Abans d'acabar-se la guerra de 1936 a 1939 les autoritats revoltades van derogar, l'abril de 1938, l'Estatut de Catalunya de 1932, fet que va comportar la pèrdua de l'oficialitat del català. La manca d'aquest estatus va derivar en la supressió d'institucions i organismes públics que durant l'època republicana havien vetllat per l'ensenyament i l'avaluació de coneixements lingüístics, com la Càtedra Superior de Llengua Catalana i el Tribunal Permanent de Català, dirigits per Pompeu Fabra. Durant el franquisme, doncs, davant l'oposició governamental va haver de ser la societat civil organitzada a l'entorn d'entitats la que va assumir aquesta funció.

Davant l'absència d'estudis, sobretot des de la visió històrica, que atenguin l'aportació de la societat, per mitjà d'organismes privats, a la qualificació de coneixements lingüístics en substitució de l'acció pública i atesa l'existència de documentació inèdita sobre aquest supòsit, aquest article té com a objecte d'estudi l'avaluació i l'acreditació de nivells de llengua catalana que va dur a terme la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC) entre 1961 i 1981.

L'objectiu d'aquest article és reconstruir històricament l'acció que va dur a terme la JAEC, impulsada per professors de català i creada per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). Partim de la hipòtesi que la comunitat lingüística, que durant el franquisme no podia aprendre el català a l'escola per ordre governativa, volia conèixer-ne la varietat correcta i, per fer-ho possible, abans pretenia assegurar que els professors tinguessin prou capacitat per transmetre-la als seus deixebles. Amb això volem demostrar que la societat civil és un element decisiu en els processos d'estandardització d'una llengua minoritzada, sobretot quan les polítiques públiques li són adverses.

Atès que l'objecte d'estudi d'aquesta investigació és l'acció d'un organisme privat impulsat per la societat civil, que es va desenvolupar durant dues dècades de la segona meitat del segle xx, hem recorregut a una metodologia pròpia de la història externa de la llengua per a l'obtenció de les dades que han de permetre dur a terme la reconstrucció històrica anunciada. Per una banda, hem consultat fons documentals dipositats en institucions públiques, com l'Arxiu Nacional de Catalunya, i acadèmiques, com l'IEC, vinculat a la JAEC, i també hem pogut en documents inclosos en fons privats. Per l'altra, hem obtingut dades desconegudes fins ara que provenen del testimoni de persones que es van relacionar amb l'esmentat òrgan avaluador, especialment com a examinands, i que hem recollit amb l'entrevista dirigida.

Aquest article s'estructura en cinc apartats. Ultra aquesta introducció, que n'estableix l'objecte d'estudi, l'objectiu, la metodologia i l'estructura, el segon apartat esbossa el marc teòric sobre el qual s'ha dut a terme aquesta recerca, i el tercer contextualitza la situació del català durant el primer franquisme (3.1) i en la represa cultural dels anys seixanta del segle xx (3.2). El quart, central de la investigació, reconstrueix l'acció de la JAEC al voltant de cinc eixos: la creació i la composició (4.1); els objectius i les funcions (4.2); els nivells de coneixements que avaluava (4.3); la implantació del cos docent en el territori (4.4), i el reconeixement oficial de les acreditacions (4.5). Tanca l'article un apartat de conclusions (5).

2 Marc teòric

El marc conceptual en què reposa aquesta investigació té en compte dues teories: d'una banda, la planificació lingüística (*language planning*) i, de l'altra, la gestió lingüística (*language management*). La primera estudia les accions dissenyades per institucions i entitats, com a concreció d'un ideari polític, amb l'objectiu d'intervenir en les qüestions que afecten les llengües. Aquesta anàlisi pot adoptar una perspectiva ecològica, que examina les varietats lingüístiques tenint en compte el context en què es parlen, d'acord amb la metàfora ecològica que estableix una analogia entre els idiomes en la societat i els éssers vius en els ecosistemes biològics (Haugen, 1966, 1972; Eliasson, 2013; Bastardas, 2016, p. 453).

Des d'aquesta perspectiva, Haugen (1972, 1983) va dissenyar un model teòric per explicar com es construeix la varietat estàndard de llengües minoritzades que s'articula en quatre etapes no necessàriament seqüencials. En la primera, anomenada *selecció*, els filòlegs amb prestigi reconegut trien els dialectes que han de participar en la construcció de la varietat supradialectal per als usos formals, una decisió influïda per factors de caràcter extralingüístic, com ara els institucionals, els demogràfics, els culturals o els econòmics. La segona, la *codificació*, s'ocupa de fixar-ne, de la mà d'especialistes integrats o no en una autoritat acadèmica, les formes ortogràfiques, ortoèpiques, morfològiques, sintàctiques i lèxiques. La tercera, denominada *vehiculació* o *extensió del coneixement i de l'ús*, inclou les operacions per mitjà de les quals la varietat codificada és estesa a la comunitat. En la quarta etapa, l'*elaboració funcional*, la llengua fixada s'adapta als diferents àmbits especialitzats en què s'hagi implantat, d'acord amb dues subetapes: la *compleció terminològica*, que consisteix en la fixació de termes específics de les diferents disciplines, i el *cultiu*, o desenvolupament estilístic.

L'objectiu d'aquesta investigació s'enquadra en l'etapa de vehiculació o extensió del coneixement i de l'ús (*implementation*), que, a més de les disposicions dictades pel poder polític per estendre la varietat codificada, inclou també (Haugen, 1983, p. 272):

[...] the activity of a writer, an institution, a government in adopting and attempting to spread the language form that has been selected and codified [...] by producing books, pamphlets, newspapers, and textbooks in language. Those who have authority over schools or over mass media like radio and television introduce it as a medium of instruction and entertainment or at least as a subject to be taught. Laws and regulations are promulgated to encourage or discourage its use.

Els principals agents d'aquesta tercera etapa són els mitjans de comunicació, les indústries culturals, l'administració pública i el sistema d'ensenyament, àmbit essencial en la política lingüística. Perquè la varietat codificada pugui ésser transmesa per mitjà del sistema educatiu cal primerament formar un cos de professors que la domini. Tant en aquest sector com en d'altres de cabdals les institucions públiques tenen un paper important a l'hora de concretar els idearis en mesures de planificació, una tasca que poden fer amb la complicitat del sector privat. Mollà (1997) apunta que l'èxit de les accions d'intervenció planificada depèn, en part, de la implicació de la comunitat organitzada al voltant entitats privades:

L'acció cívica és imprescindible per a convertir la reivindicació lingüística en una exigència social de caràcter col·lectiu. La societat és la realitat a normalitzar i la societat ha de ser, consegüentment, l'agent de la normalització. El fet que la societat civil assumeixi com a propi el procés d'extensió social de la llengua és l'única garantia d'èxit del procés. En aquest sentit, les associacions voluntàries –intermèdies entre l'aparell formal de l'estat i l'individu– són la pedra angular del procés de normalització lingüística. (Mollà, 1997, p. 111)

En èpoques d'adversitat són el sector privat i la comunitat organitzada al voltant del teixit cultural els que, clandestinament o tolerada, fomenten polítiques favorables a aquest idioma i implementen mesures de planificació que les concreten, per exemple en l'ensenyament, per bé que com a formació no reglada, perquè el poder públic les ha excloses del currículum oficial.

Encara des de la perspectiva de l'ecologia, el model de gestió lingüística (Jernudd [1987] citat per Spolsky [2009, p. 4]), definit com "the explicit and observable effort by someone or some group that has or claims authority over the participants in the domain to modify their practices or beliefs" (Spolsky, 2009, p. 4), distingeix entre la *gestió lingüística simple*, que afecta l'individu, i la *gestió lingüística organitzada*, relativa al col·lectiu (Neustupný et al., citats per Spolsky [2009, p. 5]). Amb la figura del gestor al capdavant, la gestió organitzada inclou diferents nivells, que van del micro, que correspon a la família, fins al macro, que abraça un estat o una nació, passant per les entitats i pels àmbits intermedis. Com a exemple d'intervenció macro addueix "a requirement to use a specific language as language of instruction in schools" (Spolsky, 2009, p. 5).

En aquest sentit, Spolsky subratlla que “the school has become the primary agency of organized language management, setting out to remedy its students’ perceived language inadequacies” (2009, p. 114). Tot i que la presència en l’ensenyament és condició necessària per estendre el coneixement d’un idioma, de vegades ha esdevingut insuficient, com en el cas de l’irlandès (Fleming i Debski [2007] citats per Spolsky [2009, p. 109]). El nivell de formació lingüística dels docents –que varia segons la instrucció que hagin rebut– i el seu domini de les normes són essencials en la gestió idiomàtica escolar, atès que pot ser un impediment que no disposin de materials o que “few of the teachers have the training to deal with the social, pedagogical, linguistic, and communal aspects of the job” (Spolsky, 2009, p. 111).

3 La llengua catalana durant el franquisme

3.1 Repressió

Pocs dies després que les tropes insurrectes entressin a Catalunya, el Govern de Franco va promulgar, el 5 d’abril de 1938, una llei que abolia l’Estatut de Catalunya de 1932 i, per tant, derogava l’oficialitat del català (Benet, 1995, p. 200):

Artículo segundo. Sin perjuicio de la liquidación del régimen establecido por el Estatuto de Cataluña, se consideran revertidos al Estado la competencia de legislación y ejecución que le corresponde en los territorios de derecho común y los servicios que fueron cedidos a la región catalana en virtud de la Ley de quince de septiembre de mil novecientos treinta y dos.

Com a conseqüència, la llengua catalana va ser apartada de l’Administració pública estatal, provincial i municipal; la premsa i la ràdio; l’edició; la pràctica religiosa; l’activitat comercial, i l’ensenyament primari, secundari, tècnic i universitari de Catalunya (Marcet i Salom, 1987, p. 175). Les noves autoritats van substituir el model d’ensenyament republicà per un de nou d’ideologia oposada:

L’objectiu prioritari del règim franquista va ser la destrucció de l’obra educativa republicana i la configuració d’un recanvi escolar, amb una forta càrrega ideològica, imbuïda de la doctrina del nacional-catolicisme, producte de les aportacions més pures del nazi-feixisme, de l’ideari integrista de l’Església i del pensament conservador. (Marcet i Salom, 1987, p. 180)

El franquisme va sotmetre el magisteri a una depuració dels docents que va provocar l’exclusió del sistema educatiu d’una part dels seus integrants (Benet, 1995, p. 392-393). Va ser suprimit el Servei d’Ensenyament del Català per correspondència de l’Extensió d’Ensenyament Tècnic, que s’encarregava de la formació lingüística dels mestres, i el seu personal va ser acomiadat o traslladat a altres unitats (Casals i Martorell, 2024).

A l’escola de Catalunya les autoritats hi van portar docents de fora, sobretot de Castella i d’Extremadura, que van fer les classes en castellà (Marcet i Salom, 1987, p. 180-181). Malgrat les prohibicions, alguns mestres, però, continuaven usant el català, un fet que, per una banda, va provocar la clausura de centres educatius i, per l’altra, el 10 de novembre de 1939 va obligar la Inspección Provincial de Primera Enseñanza a recordar la prohibició esmentada (Benet, 1995, p. 382):

Habiendo llegado a conocimiento de esta Inspección que algunos maestros no utilizan integralmente el idioma nacional como vehículo educativo en sus escuelas, en Junta de inspectores se acordó manifestar a todos los maestros nacionales y privados de la provincia que el idioma vehicular en la escuela es únicamente el castellano.

3.2 Represa

Per sortir de l’aïllament en què Espanya havia quedat després de la Segona Guerra Mundial, el franquisme va buscar reconeixement internacional. Dues fites significatives es van esdevenir el 1953: el Concordat

amb el Vaticà i els acords amb els Estats Units d'Amèrica (Tusell, 2005, p. 117-122). La nova conjuntura va obligar el règim a mostrar-se més flexible i tolerar algunes activitats culturals expressades en català, sobretot minoritàries i folklòriques. Van aparèixer iniciatives com edicions de revistes i llibres, una limitada presència a la premsa i a la ràdio i la reivindicació de l'ensenyament. Durant els anys quaranta i cinquanta, les classes van tenir lloc en entitats excursionistes, parròquies, clubs esportius, centres culturals i en domicilis particulars. És el cas de Joan Triadú, que en va impartir clandestinament a casa seva, tal com recorda Albert Jané:

L'any 57 em vaig decidir a assistir a un curset que es va muntar a casa seva mateix, al carrer del Príncep d'Astúries (un pis on han tingut lloc innumerable actes de la història del nostre redreçament cultural). Era un curset de perfeccionament, degut, principalment, a la iniciativa de Maria Teresa Sacristà, una gran activista d'aquella època, i els assistents, a més d'ella i jo mateix, eren Gabriel Bas, Maria Eugènia Dalmau, Josep Ibàñez, Esteve Ferrer i tres persones més. (Jané, 1997, p. 5)

Un cop acabades les classes Triadú va engrescar els seus alumnes perquè n'impartissin (Jané, 1997, p. 5). Gràcies als estudiants que sortien dels cursos el nombre de professors va anar creixent i, per l'activisme de Josep Tremoleda, l'ensenyament del català es va estendre per atendre la demanda d'aprendre'n la modalitat escrita correcta. Els docents es van aglutinar al voltant de Joan Triadú, que va convocar-los a una reunió –la primera d'una sèrie– el 2 de gener de 1959, a la qual també va assistir Ramon Aramon, secretari general de l'IEC, i professors com Eduard Artells, Lluís Jordà i Pere Elies Busqueta.

Iniciatives com aquesta s'emmarquen en el Seixantisme (Vallverdú i Borràs, 2022, p. 20), un moviment que es va desenvolupar entre 1959 i 1971, que tenia com a objectiu "l'antifranquisme i l'afirmació de la cultura com a forma definidora de la identitat catalana" i que va donar fruits com ara les publicacions *Serra d'Or* (1959), *Cavall Fort* (1961), *Orifloma* (1961) i *Tele/estel* (1966); el sorgiment de la Nova Cançó (1961) i la fundació d'Òmnium Cultural (1961) (Marcet i Salom, 1987, p. 191-192; Vallverdú i Borràs, 2022).

Òmnium Cultural va ser creat, com a societat civil, l'11 de juliol de 1961, per part d'un grup de mecenes assessorat per l'advocat Lluís Massot i format per Fèlix Millet, Lluís Carulla, Joan Baptista Cendrós, Pau Riera i Joan Vallvé. Formalitzat en una escriptura a la notaria Trias de Bes i Giró (Manent, 2003, p. 161), va néixer amb l'objectiu de vetllar per la cultura catalana amb propostes d'actuació i amb subvencions (Faulí, 2005, p. 15-18). Al final de 1961 es va instal·lar a la primera planta del Palau de Dalmases (c. Montcada, 20, Barcelona), on va acollir l'IEC. Dins d'Òmnium es va crear, l'octubre de 1962, la Comissió Delegada d'Ensenyament, que finançava els cursos de català, i la JAEC (Faulí, 2005, p. 62). El 1963 es va constituir la Junta Consultiva a iniciativa de Cendrós i integrada per intel·lectuals com Jordi Rubió, Salvador Espriu i Joan Triadú, que en va ser el secretari i que hi havia arribat de la mà del mateix Cendrós (Sinca, 2016, p. 305).

Aquell mateix any Òmnium va ser clausurat per les autoritats governatives a causa del fet que directius d'aquesta entitat havien promogut la campanya d'instàncies a favor del català adreçades al vicepresident del Govern espanyol (Faulí, 2005, p. 25; Balcells et al., 2008, p. 180; Sinca, 2016, p. 316). Durant la suspensió, es va aixopugar en un espai de la societat SPES, propietat de Fèlix Millet, que havia estat l'editora del diari *El Matí*, i en el Centre d'Estudis Francesc Eiximenis, filial de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat (Faulí, 2005, p. 27-28; Balcells et al., 2008, p. 182). A iniciativa de Manuel Miquel i Planas i de Jaume Vallcorba i Rocosa, el 1965 va sorgir el *Butlletí Interior dels Seminaris d'Ensenyament de Català*, una circular adreçada als professors que després es va convenir en el *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC* (BISDEC) i en la revista *Escola Catalana* (Faulí, 2005, p. 68-69). Òmnium Cultural va reaparèixer com a associació el 1967 (Faulí, 1981, p. 124-126), i el 1968 la Comissió Delegada d'Ensenyament es va transformar en la Delegació d'Ensenyament del Català, que després va passar a ser Delegació d'Ensenyament Català (Faulí, 2005, p. 62-65; Manent, 2003, p. 162-163). La DEC, que aglutinava el professorat de català, era un departament que organitzava cursos per preparar els certificats de la JAEC i que proporcionava professorat als centres que li ho demanaven (Faulí, 2005).

Durant la segona meitat de la dècada dels seixanta, la Diputació de Barcelona va seguir l'experiència iniciada per la DEC i la JAEC, també amb lligams amb la Secció Filològica de l'IEC (Casals i Martorell, 2018). Programant regularment exàmens per als alumnes dels cursos que aquesta corporació provincial subvencionava i per als que s'hi presentaven lliurement, el sector públic, aprofitant les esclertes legals, seguia els passos que havia fet l'àmbit privat en l'avaluació i l'acreditació de coneixements de català de la mà de la JAEC.

4 La Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC)

4.1 Creació i composició

Justament sobre les classes clandestines de català que s'impartien entre els anys quaranta i cinquanta del segle xx, Joan Triadú rememorava que:

Cada vegada es veia més necessari expedir un certificat o un títol de professor de català que valgués als professors per a impartir classes en determinats centres o escoles (les classes encara eren normalment per a adults). Recordo que en vam parlar amb diversos professors, amb els quals jo tenia més contacte, com Eduard Artells, Josep Ibàñez, Jaume Vallcorba i Josep Tremoleda. La qüestió es va plantejar a l'Institut d'Estudis Catalans. [...] Josep Maria de Casacuberta [...] em va dir que caldria estudiar-ho, però que l'Institut com a tal no podia expedir títols, naturalment, i que el primer d'oposar-s'hi era Aramon. (Triadú, 2008, p. 124)

En la reunió de la Secció Filològica de l'11 de maig de 1961 Pere Bohigas va transmetre la idea que les proves de capacitació de professors de llengua haurien d'estar supervisades per l'IEC. En el ple de l'IEC del 30 de juny següent, Bohigas va subratllar que "l'ensenyament del català pren cada dia més volada i, per tant, el nombre de professors va en augment, però no tots, reconeix, estan prou capacitats". Per aquest motiu, l'IEC va delegar aquest assumpte en la Secció Filològica, la qual, per "dur a la pràctica l'expedició dels mencionats certificats", va crear la JAEC l'1 de juliol de 1961:

La Secció Filològica, fent-se ressò d'aquests fets, acceptà la suggerència del Sr. Josep Mª de Casacuberta de constituir una Junta assessora per als estudis de català, composta de tres membres de la Secció Filològica i de tres professors de català acreditats, la qual vetllaria per la solvència dels nous professors de català i estendria documents acreditatius de les proves a què serien sotmesos i de l'aptitud demostrada. Per tal de completar l'examen d'aquesta proposició, s'acordà celebrar una sessió en el domicili del Sr. Sagarra dels membres de la Secció presents a Barcelona, a la qual seria invitat el Sr. Triadú. (Acta de la reunió del Ple de la Secció Filològica de l'1.07.1961)¹

L'esmentada reunió a casa de Josep Maria de Sagarra, que aleshores era el president de la Secció Filològica, es va celebrar el dimecres 12 de juliol de 1961 (Triadú, 2008, p. 125). La JAEC va quedar constituïda així: en representació de l'IEC, Josep Maria de Casacuberta, que va assumir la presidència del nou òrgan, Ramon Aramon i Joan Coromines, i, per la banda dels docents, Eduard Artells,² Josep Miracle i Joan Triadú, que va ser-ne el secretari. Inicialment les reunions de la Junta es van fer a casa del seu president o al seu despatx de l'Editorial Barcino (c. Portaferri, 17, Barcelona) i més endavant, al Palau de Dalmau (Sabater, 1981, p. 5). Amb la doble condició de membre de l'IEC adscrit a la Secció Filològica i de president de la JAEC, Josep Maria de Casacuberta informava regularment aquesta secció del funcionament de l'òrgan esmentat:

El Sr. Casacuberta, membre de la Junta Assessora per a l'ensenyament de català, nomenat per l'Institut, donà notícies satisfactòries sobre la marxa dels cursos. Durant el present curs acadèmic

1 Hi van assistir Ramon Aramon, Pere Bohigas i Josep Vicenç Foix, membres de l'IEC adscrits a la Secció Filològica, i, per part dels professors, Joan Triadú (Triadú, 2008, p. 125).

2 L'any 1971, a causa de la mort d'Eduard Artells, va entrar-hi Jaume Vallcorba i Rocosa.

s'han celebrat proves de suficiència dues vegades i s'han donat uns quaranta certificats dels graus elemental i mitjà. (Acta de la reunió de la Secció Filològica del 17.02.1962, p. 2)

Tota l'activitat de la JAEC era possible gràcies al mecenatge cultural privat, atès que durant el franquisme el Govern espanyol no va dedicar cap partida pressupostària a l'ensenyament del català. Segons que consta en un informe elaborat pel secretari d'aquest òrgan avaluador, Joan Triadú (s.d., probablement de 1962), el pressupost inicial de la Junta preveia 100.000 pessetes d'ingressos, que havien de provenir de dues subvencions particulars: una de 50.000 i una altra de 35.000, i quedava pendent de determinar-ne una tercera de 15.000. Aquestes aportacions havien de satisfer els honoraris dels docents, el curs per correspondència, la publicitat i el material necessari. Durant el període 1962-1963 l'assignació mensual a la JAEC va anar de les 3.165 pessetes de l'octubre de 1962 fins a les 15.715 de l'abril de 1963 passant per les 14.210 del maig i la mateixa quantitat el juny d'aquell any.

El 1962 la Comissió Delegada d'Ensenyament d'Òmnium Cultural va proporcionar un espai i una persona per atendre les tasques de secretaria i una partida fixa per al funcionament de la JAEC, que més endavant estaria ubicada al Departament Administratiu, que depenia de la Coordinació General de la Delegació d'Ensenyament Català. Mentre la seu del Palau de Dalmases va estar clausurada (1963-1967), la Junta va poder operar al Centre Francesc Eiximenis (Acta de la reunió de la JAEC del 27.01.1964), en un pis situat a la cantonada entre el passeig de Gràcia i el carrer Consell de Cent de Barcelona que pertanyia a Domènec Valls i Taberner (Balcells et al., 2008, p. 182).

4.2 Objectius i funcions

La voluntat d'Òmnium Cultural de restablir l'ensenyament del català tenia la dificultat que no hi havia professors disponibles atès que, d'una banda, durant els primers anys de la dictadura franquista no se n'havien pogut formar oficialment. De l'altra, els que s'havien instruït durant el període republicà o bé havien abandonat el país o bé, si hi romanien, havien hagut de reorientar la seva activitat professional i, a més, havien d'anar amb compte de dedicar-se a ensenyar el català perquè era una activitat il·legal. El gener de 1962 Òmnium constatava aquesta mancança:

Per poc que hom conegui la realitat del país sap que el desig d'iniciar-se en el coneixement de la nostra llengua topa sovint amb el fet que a la ciutat, a la població o al nucli rural corresponent no hi ha ningú preparat per a donar classe o disposat a fer-ho. Fins i tot als llocs on hom compta amb classes ben arrelades, de fet el problema és el mateix perquè, sortosament, els nuclis creixen i el nombre de professors resulta ben aviat insuficient.

Per resoldre aquest dèficit, la JAEC tenia com a funció principal l'avaluació i l'acreditació de coneixements lingüístics per a l'exercici del magisteri de català, a més de l'organització d'un curs per correspondència i del control d'un servei telefònic de consultes filològiques (Informe de Joan Triadú del 8.10.1962, sobre l'organització d'aquest organisme). La JAEC havia estat concebuda, doncs, amb l'objectiu de bastir un cos de docents de català "d'una manera eficient i amb solvència acadèmica" amb la voluntat de satisfer la demanda social d'aprenentatge del català (Programa del grau elemental de la JAEC, 15.07.1974, p. 2).

Els professors que anava acreditant la JAEC eren necessaris per impartir les classes de català que es programaven. Òmnium Cultural va registrar quaranta-vuit cursos organitzats per agrupacions, centres excursionistes, parròquies, casals, escoles, centres sardanistes, orfeons, clubs i esbarts durant el període 1962-1963 a Barcelona. Per al públic infantil i juvenil, en van oferir, també a Barcelona, escoles religioses, agrupacions, orfeons i cooperatives. Fora de la capital, en trenta localitats, diferents entitats van dissenyar classes de llengua catalana, com ara l'Orfeó Badaloní, la Penya Barcelonista de Premià de Mar, les Escoles Pies de Sabadell i l'Agrupació Sardanista de Granollers (Circular informativa d'Òmnium Cultural, maig de 1963).

Tot que en comptabilitzava més de cent, entre els titulats abans del franquisme i en les primeres convocatòries de la JAEC, tot just començada la seva tasca, Joan Triadú insistia en la falta de docents, un dèficit que va ser subratllat, el 27 de febrer de 1963, per Josep Maria de Casacuberta. Per aquest motiu, amb el patrocini d'Òmnium Cultural, entre el 2 de maig i el 20 de juny, aquest organisme avaluador va programar un curset de perfeccionament i capacitació per a alumnes ja iniciats en el coneixement del català amb l'objectiu de preparar-los per a la prova prevista per al final d'aquell mes.

4.3 Graus

Entre 1961 i 1981 la JAEC va convocar proves per a l'obtenció de tres graus d'habilitació del professorat –elemental (4.3.1), mitjà (4.3.2) i capacitació per a l'ensenyament de català a adults (4.3.3)– en 53 convocatòries: 47 de repartides en el període 1962-1978 entre el primer i el segon grau, i sis en l'interval 1979-1981 per al tercer.

Coordinats i puntuats per Eduard Artells –que també era corrector de l'IEC– els exàmens de la JAEC van tenir lloc en diferents seus. El Centre Sardanista, situat a la plaça del Pi de Barcelona (Jané, 1997, p. 7), en va acollir la primera convocatòria. Més endavant les proves, que tenien una durada aproximada de dues hores, es van fer al Palau de Dalmases, on recordem que estava ubicada la seu social d'Òmnium Cultural i l'IEC, i també al Centre d'Influència Catòlica i Femenina (CICF). Així mateix, se'n van organitzar en altres indrets catalanòfons com Andorra, Figueres, Girona, Manresa, Lleida, Palma,³ Perpinyà, Reus i Vic. En dues dècades la JAEC va expedir, malgrat les condicions adverses, 2.458 acreditacions i, amb això, va constituir un cos docent tal com s'havia proposat:

Aquests professors han desenrotllat una activitat constant a tots els nivells i de seguida que va ser possible van començar a actuar a escoles i centres d'ensenyament de tot ordre. Durant els darrers cinc anys, molt especialment, han fet possible l'extensió actual de l'ensenyament del català a milers d'infants que, altrament, no l'estarien aprenent. (Òmnium Cultural, document núm. 79)

Els candidats a obtenir les acreditacions de la JAEC tenien edats i perfils professionals diversos: n'hi havia de l'ensenyament, com directors de centres, mestres d'escoles públiques i privades i professors d'institut i de formació professional de diferents matèries (història, castellà, francès, informàtica), i bibliotecaris i correctors, a més de fotògrafs, administratius, agricultors, tintorers, cambrers, taquimecanògrafes i mestresses de casa. Pel que fa a la formació acadèmica, n'hi havia de llicenciats universitaris, titulats en comerç i persones amb estudis bàsics.

4.3.1 Grau elemental

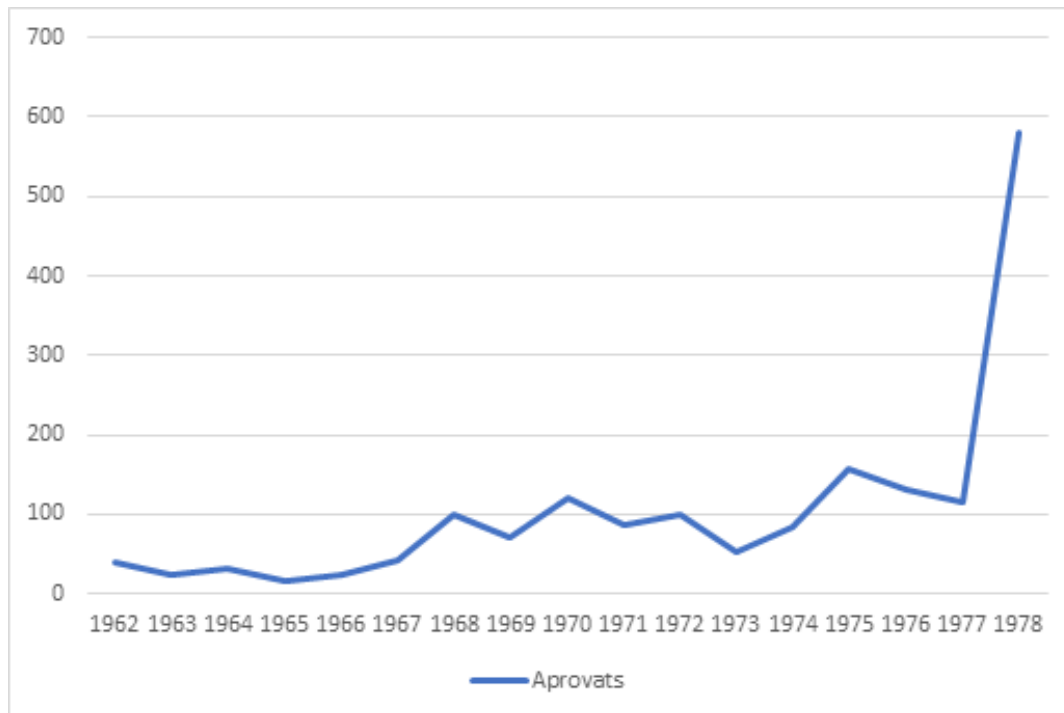
Les proves per a l'obtenció del grau elemental es van desenvolupar entre el gener de 1962 i l'octubre 1978, en 47 convocatòries. N'hi va haver tres per any natural: la primera, al gener o al febrer; la segona, al juny o al juliol, i la tercera, a l'octubre. El nombre d'inscrits va experimentar una evolució ascendent durant els primers vuit anys (1962 a 1969): de 52 candidats a 311. De 1970 a 1974 la xifra es va estabilitzar entre 233 i 284, amb l'excepció dels 372 de 1972. El darrer quadrienni (1975-1978), ja durant la transició, va assolir xifres superiors: 374 el 1977 (amb només dues convocatòries), 505 el 1976, 836 el 1975 i 1.442 el 1978, el màxim nombre d'inscrits, l'any en què el Ministeri d'Educació havia reconegut el grau elemental de la JAEC per ensenyar català a l'EGB en virtut del Reial decret 2092/1978, de 23 de juny.⁴ El gràfic 1 mostra el nombre d'aprovat del grau elemental.

3 El dissabte 27 d'octubre de 1963 Francesc de B. Moll va dur a terme exàmens de la JAEC a Palma per encàrrec de Joan Triadú.

4 Recòmptes fets a partir de les llistes d'aprovat i suspesos de la JAEC.

Gràfic 1

Evolució del nombre d'aprovat del grau elemental de la JAEC

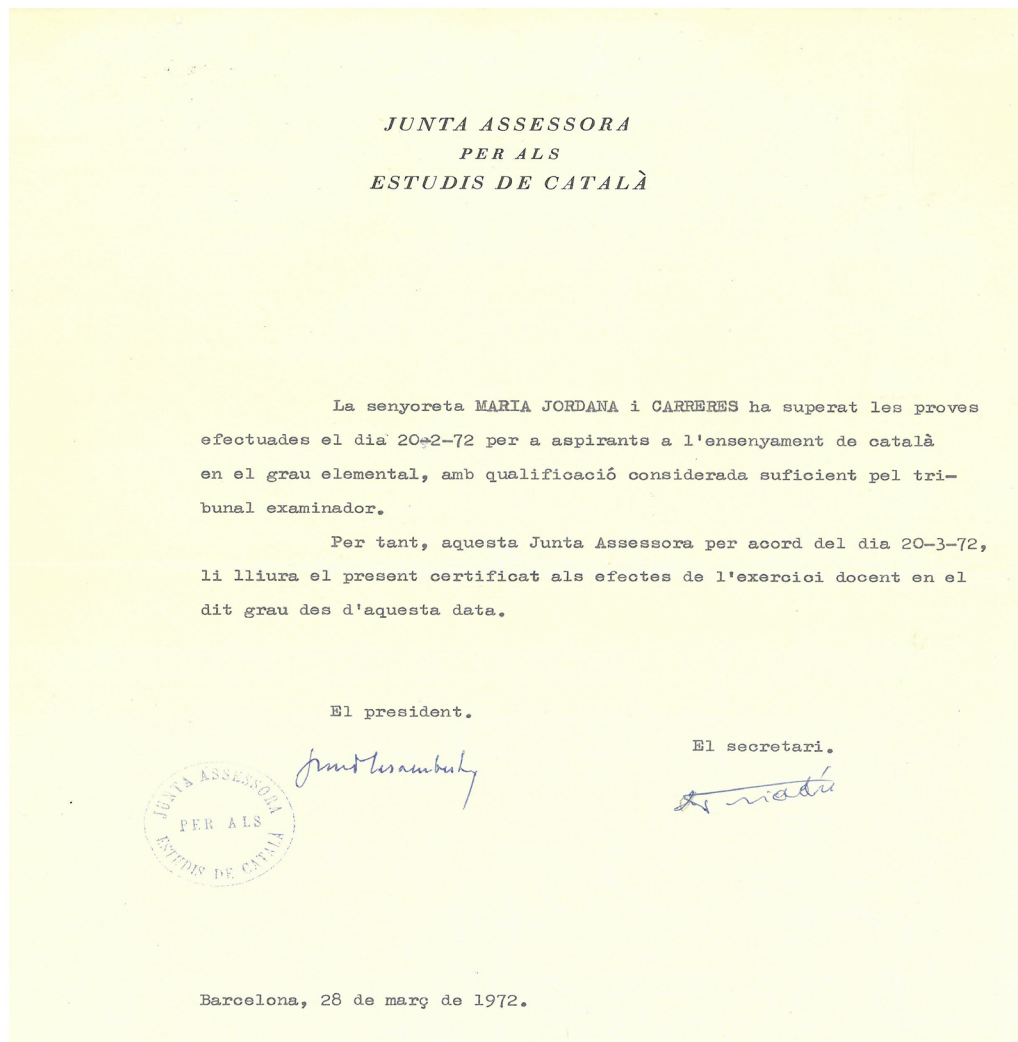
Font. Elaboració pròpia.

Tret de 1962, que va registrar el 75 %, els aprovats del grau elemental van estar sempre per sota del 50 %.⁵ Entre 1963 i 1970 n'hi va haver menys de quatre de cada deu, amb el mínim del 19,3 % de 1965. Després del 42,6 % de 1970, hi va haver un trienni de descens, en què es va passar del 30,5 % de 1971, al 26,6 % de 1972 i al 22,7 % de 1973. L'any següent els aprovats van remuntar al 29,2 % i el 1975 van baixar al mínim de 18,9 %. Així que augmentava la demanda de classes, durant els primers anys de la transició, entre 1975 i 1978 hi va haver una pujada progressiva al 25,7 % de 1976, al 30,7 % de 1977 i al 40,2 % de 1978. En aquest darrer trienni la JAEC va expedir acreditacions als 824 candidats que van superar la prova d'aquest nivell, quantitat que representava el 46,6 % de totes les que va emetre entre 1962 i 1978. A les persones que en van superar la prova se'ls va signar una acreditació com la de la imatge 1.

⁵ La JAEC oferia als candidats suspesos de veure la prova, perquè s'adonessin dels errors que havien comès. En aquest sentit, el *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC*, en algunes ocasions, reflexionava al voltant d'algunes respostes dels examinands (octubre de 1974, núm. 92, p. 42-45).

Imatge 1

Acreditació de grau elemental expedida en la 28a convocatòria

Font. Arxiu de la família Jordana.

Des de la perspectiva de gènere,⁶ entre 1962 i 1969 la majoria d'aprovatats van ser homes, i en tres ocasions (gener i octubre de 1965 i octubre de 1966) van representar el 100 % d'aprovatats. De 1969 a 1971, però, es va gestar el canvi atès que, en una ocasió de cada anualitat, les dones van superar els homes. El 1972 va ser el primer any en què hi va haver més aprovades que aprovats (55 a 44), fet que, excepte el 1975, es va mantenir fins al 1978, quan el col·lectiu femení representava el 64,1 % de les persones que van obtenir l'acreditació. En conjunt, durant la vida de la JAEC les dones que van assolir el grau elemental van representar el 52,6 % del total davant del 47,4 % dels homes.

D'altra banda, la proporció significativa de candidats que no superaven la prova del grau elemental es va detectar ja a partir del segon any (1963): el 74,8 % (14 suspesos, el 2 de gener de 1963) i el 89,2 % (61, el 27 d'octubre de 1963) van evidenciar que una gran part dels examinands no tenia l'alt nivell de coneixements que l'enunciat demanava, en part a causa:

⁶ Els percentatges d'homes i de dones, que afecten també els apartats 4.3.2 i 4.3.3, han estat calculats amb la informació que consta en les llistes de la JAEC.

D'una inclinació potser un xic exagerada als aspectes més conflictius i perfeccionistes de la normativa en la seva versió més restrictiva, inspirada més en els manuals de Jeroni Marvà que no directament en Fabra, l'obra del qual –especialment la gramàtica del 1956– era molt oberta a diverses solucions en alguns casos. (Sabater, 1981)

El percentatge alt de suspesos –superior al 50 % dels inscrits, excepte el 1962– va fer que la JAEC establís requisits per presentar-se al grau elemental. El 2 de setembre de 1964 va exigir que els candidats disposessin d'un certificat d'aprofitament expedit pels professors que impartien els cursos a què havien assistit, als quals, l'any següent, va insistir que fossin exigents a l'hora de triar els estudiants que podien presentar-se a la prova. El 1971 la JAEC va crear el Certificat d'Aptitud, per a l'obtenció del qual calia superar un examen que comprenia un dictat, exercicis de morfologia i una redacció. Coordinada pel Seminari de Didàctica, aquesta acreditació no capacitava per a l'ensenyament, sinó que reconeixia un nivell de coneixements i, des del juny de 1973, determinava els candidats (si havien aconseguit una qualificació igual o superior a notable) que podien optar al grau elemental (Actes de les reunions del 2.09.1964, 26.07.1965, 15.10.1965 i 15.11.1965; BISDEC, núm. 80, p. 42).

El contingut que els aspirants al grau elemental havien de preparar comprenia aquests aspectes: llengua i dialecte, els signes del català, la síl·laba, les categories gramaticals, el sintagma, el nom, l'article, els complements del nom i de l'adjectiu, els pronoms, el sintagma verbal, la flexió verbal, la conjugació irregular, els adverbis, les preposicions, les interjeccions, l'oració simple, el subjecte, el predicat, el predicat verbal, l'oració composta, els pronoms febles, particularitats sintàctiques, les incorreccions, l'ortofonia i la llengua viva (Programa del grau elemental aprovat el 15.07.1974, p. 2-4).

Pel que fa a l'estructura de l'examen, el nombre de preguntes va oscil·lar entre cinc i onze, el contingut de les quals tenia l'objectiu de comprovar el domini que els candidats tenien de les regles normatives d'ortografia, morfologia, sintaxi i lèxic. Prenent com a model el del 28 de febrer de 1971, l'examen s'articulava en nou qüestions. La primera era un dictat; la segona i la tercera se centraven en la morfologia nominal: d'una banda, demanaven els plurals de substantius com *disc* i *desig*, que disposaven de la doble possibilitat normativa *discs-desigs* –preferida per a la llengua escrita pel sector més purista– i *discos-desitjos* –més acostada a la llengua parlada–, i, de l'altra, requerien la formació d'adverbis en *-ment* a partir d'una llista d'adjectius. La quarta proposava la correcció de fragments com *De la banda de davant es pla*. Les tres preguntes següents eren de morfologia verbal i demanaven (5a) el present i l'imperfet de subjuntiu dels verbs *eixir*, *complaure*, *dur* i *substituir*; (6a) el present de subjuntiu de *fer*, *cosir*, *merèixer* i *poder*, i (7a) el participi de passat de *conèixer*, *estrènyer*, *empènyer*, *cabre*, *ésser*, *cloure* i *saber*. La vuitena pregunta plantejava que els estudiants pronominalitzessin complements de frases com *Porteu aquest caixó a casa*, i la novena, que redactessin una carta d'una extensió de 50 paraules.

A partir de 1976 hi va haver dues preguntes de redacció que s'havien de respondre d'acord amb el programa de dos blocs temàtics: un de literatura catalana i l'altre d'història de la llengua. El primer comprenia la narrativa medieval, Jacint Verdaguer, Joan Maragall, el teatre modern, la poesia noucentista i la novel·lística contemporània. El segon integrava el domini lingüístic; Jaume I i la conquesta de Mallorca i de València; l'expansió per la Mediterrània; la guerra de separació i la guerra de Successió; el desvetllament dels Països Catalans al segle XIX, i l'art contemporani.

El grau elemental es podia preparar amb aquestes obres: *Curs superior de gramàtica catalana*, de Jeroni Marvà (1968);⁷ *Signe* (1962), d'Albert Jané, Josep Ibàñez, Maria Eugènia Dalmau i Enric Gual; *Introducció a la gramàtica catalana* (1968), de Pompeu Fabra; *Gramàtica catalana* (1970), de Joan Martí i Castell, i el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932), de Pompeu Fabra. Quant a la correcció d'interferències, es recomanava als aspirants el *Nou vocabulari de barbarismes* (1973), d'Esperança Figueres i Rosalina Poch;

⁷ Utilitzaven la segona edició de l'obra, de 1968, tot i que la primera és de 1932.

Parleu bé el català, de Ramon Caralt i Manuel Casanoves, i reculls d'articles com *Converses filològiques* (1954-1956), de Pompeu Fabra, i *Llenguatge i gramàtica* (1969-1971), d'Eduard Artells, a més de lectures literàries (Programa del grau elemental, 15.07.1974).

4.3.2 Grau mitjà

El certificat de grau mitjà de la JAEC capacitava per a l'ensenyament de la llengua catalana en aquest nivell i s'obtenia amb la superació d'un examen que es va dur a terme en 45 ocasions entre 1962 i 1978, dues menys que l'elemental, atès que no n'hi va haver ni el febrer de 1976 ni l'octubre de 1978. Com en el grau elemental, del mitjà hi va haver tres proves per any natural: la primera, al gener o al febrer; la segona, al juny o al juliol, i la tercera, a l'octubre, tret també de 1962 (gener i octubre), 1967 (juliol i octubre), 1968 (juny i octubre) i 1977 (juny i octubre), en què només se'n van fer dues per anualitat. La primera convocatòria del mitjà va tenir lloc el 3 i el 6 de gener de 1962 i s'hi van presentar dotze candidats, que van superar la prova, entre els quals hi havia els alumnes del curs que Joan Triadú havia fet a casa seva (Jané, 1997, p. 5-7; v. apartat 3).

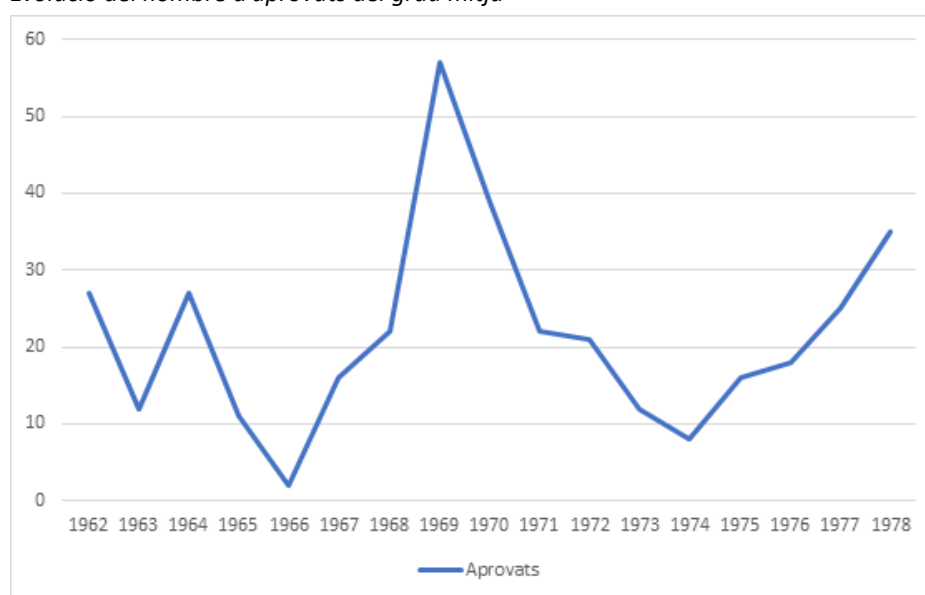
El perfil dels candidats que van assolir el grau mitjà de les primeres convocatòries correspon a una persona amb coneixements consolidats de català que, en general, ja exercia de professor d'aquesta llengua i que es presentava a la prova per obtenir l'acreditació que l'habilitava per impartir-ne la docència. En la reunió del 15 de novembre de 1965 la JAEC va establir el requisit que, per presentar-se al grau mitjà, calia haver superat l'elemental, una condició que podria explicar la davallada d'aprovat de 1966: només 2!

El nombre d'inscrits al grau mitjà va ser més baix que a l'elemental, fet que es pot comprendre per l'augment de dificultat i perquè la majoria dels candidats en tenia prou amb el segon per a l'ensenyament del català. Entre 1962 i 1967 la xifra es va situar per sota dels 50: dels 19 de 1966 i als 48 de 1963. Excepte el 1974 (que en va registrar 39), entre 1968 i 1978, inclosos, la quantitat d'inscrits es va localitzar entre el màxim de 96 de 1969 i el mínim de 55 de 1976, passant pels 80 de l'any 1978.

A diferència de l'elemental (v. 4.3.1), la proporció d'aprovat del grau mitjà va superar el 50 % en cinc anualitats (1962, 1964, 1967, 1969 i 1970), totes concentrades en la dècada dels anys seixanta del segle xx, per bé que també va assolir percentatges força inferiors, com el mínim del 10,5 % de 1966, el 25 % de 1963 i el 34,4 % de 1968. El gràfic 3 mostra l'evolució del nombre de candidats que van aconseguir aquest nivell.

Gràfic 2

Evolució del nombre d'aprovat del grau mitjà

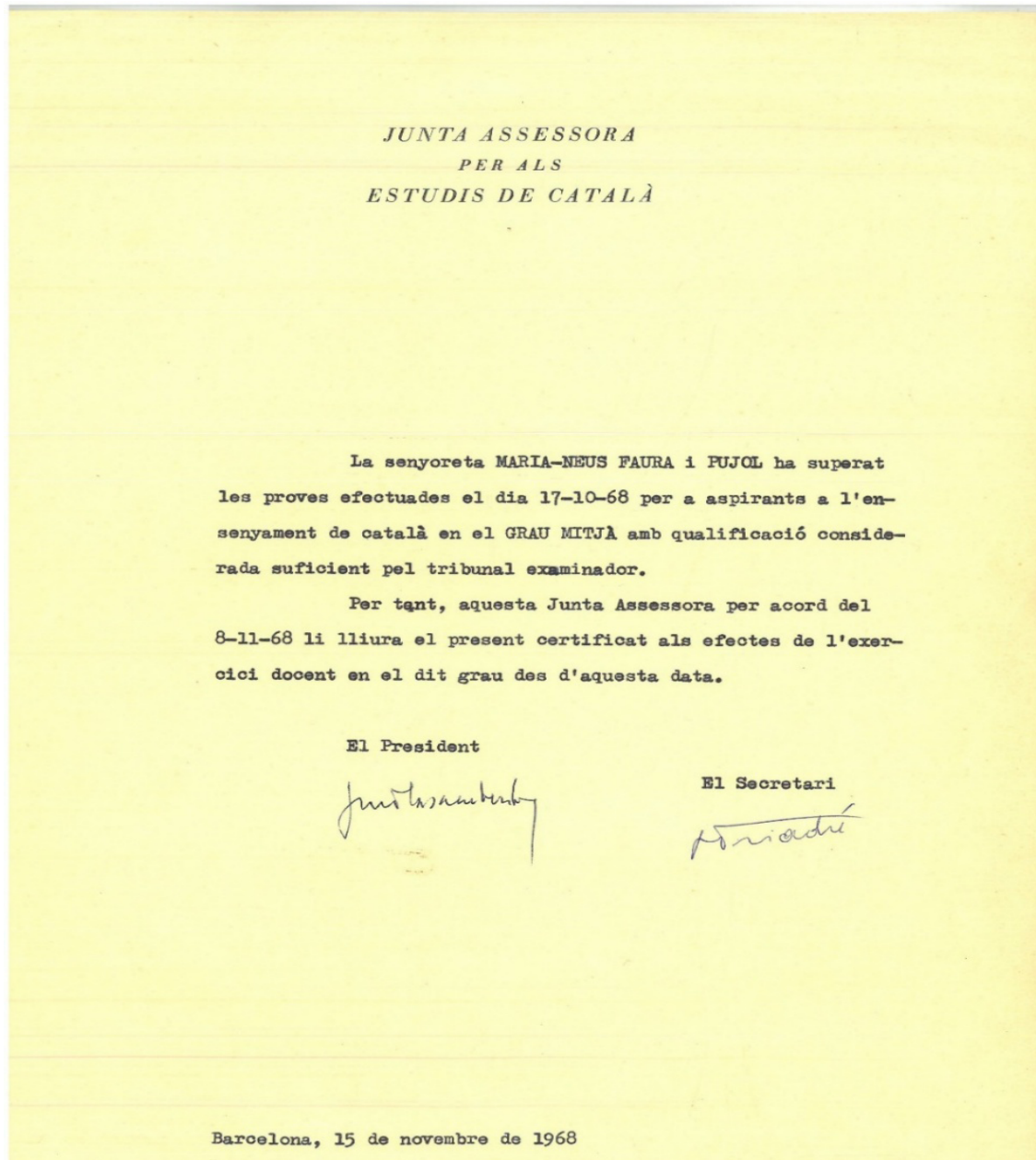

Nota. Elaboració pròpia.

Les xifres absolutes d'aprovat del grau mitjà mostren alts i baixos. Entre 1962 i 1970 van des dels 27 de l'any inicial fins als 2 de 1966 ja esmentats. De 1967 a 1969 hi va haver un ascens fins als 57 candidats que van assolir-lo. De 1970 a 1974, en canvi, van baixar dels 39 de 1970 als 8 de 1974. En línia ascendent, el quadrienni 1975-1978, tanmateix, va transcórrer des dels 16 aprovats de 1975 fins als 35 de 1978, coincidint amb el camí cap a la reincorporació del català com a matèria obligatòria del sistema educatiu. Als candidats que superaven el nivell mitjà la JAEC els expedia una acreditació com aquesta de la imatge 2.

Imatge 2

Acreditació del grau mitjà de la 18a convocatòria

Font. Arxiu de Neus Faura i Pujol.

Des de la perspectiva de gènere, amb l'excepció de 1962, en què hi va haver equilibri (1 a 1), entre 1962 i 1973 van predominar els homes en la superació del grau mitjà, i el 1971 el percentatge va arribar al 100 %. No va ser fins al 1974 que els col·lectius femení i masculí es van igualar (4 a 4). Excepte el 1976 (en què va tornar a haver-hi més aprovats que aprovades), el quadrienni 1975-1978 va representar un canvi de

tendència, atès que ja s'hi va registrar un nombre superior de dones. Durant el període en què la JAEC va examinar d'aquest grau, les dones aprovades van representar, de mitjana, el 37,1 % davant del 62,9 % dels homes.

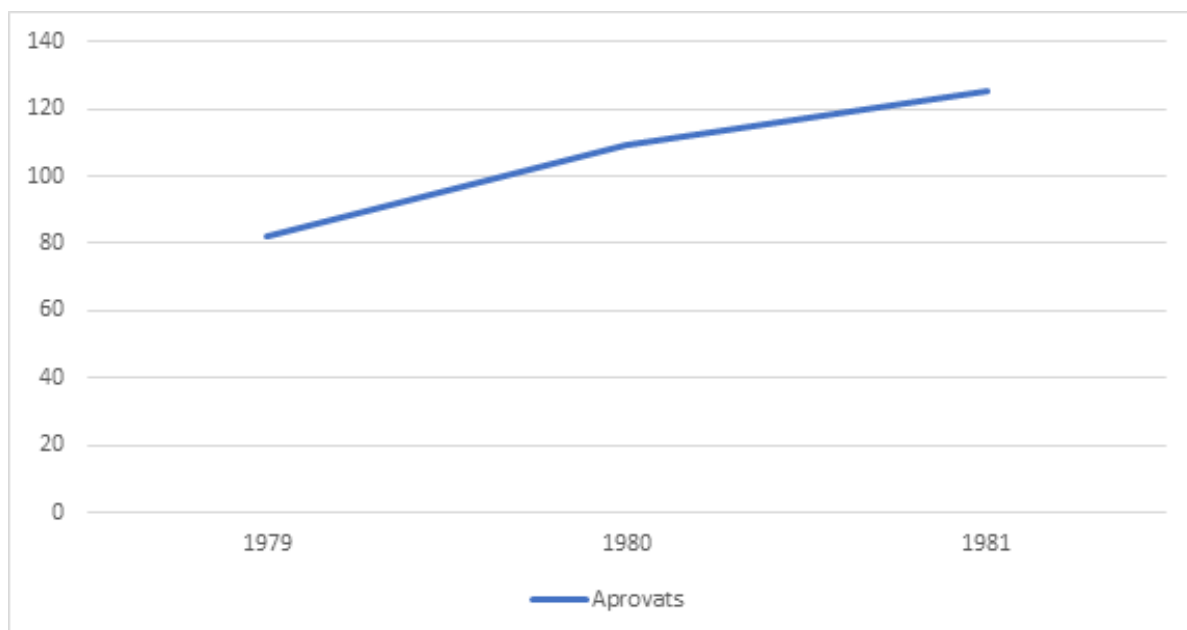
El contingut de la prova del nivell mitjà atenia aspectes lingüístics avançats respecte de l'elemental, amb un èmfasi en la sintaxi, i es repartia en un nombre de preguntes que oscil·lava entre sis i nou. Fins al 1966 inclòs, les primeres qüestions coincidien amb totes les que havien de respondre els candidats a obtenir el grau elemental i se n'hi afegien unes d'específiques per al mitjà. Des del mateix 1967 els examinands ja van disposar d'enunciats diferenciats per a aquest grau. Si prenem l'exemple del 26 d'octubre de 1969, la prova s'articulava en set preguntes. La primera era un dictat; la segona demanava de marcar les ocurrences de la partícula *que* (conjunció i pronom relatiu) que havien aparegut al dictat i la funció sintàctica que hi exercien; la tercera, per una banda, exigia la pronominalització de complements en dues frases (com *Encara se't coneix la taca d'oli al vestit*) i, de l'altra, requeria la correcció de les combinacions pronominals *els hi* errònies (per exemple, *Tu ara no els hi diguis res; ja els hi diràs havent dinat*); la quarta plantejava l'anàlisi sintàctica de dues frases compostes; la cinquena exigia la localització raonada de les combinacions *a què*, *de què* i *en què* incorrectes en frases com ara *Això que ens dieu de què moltes vegades ens heu escrit, ho trobem molt estrany*. La sisena pregunta era la correcció d'un text, i la setena plantejava la redacció d'una carta adreçada a un destinatari estranger que estigués interessat per la llengua i la cultura catalanes.

4.3.3 Capacitació per a l'ensenyament del català a adults

El 1979 la JAEC va implantar la prova de capacitació per a l'ensenyament del català a adults, les convocatòries de la qual es van estendre fins al 1981, any en què l'activitat d'aquest organisme avaluador va cessar. Entre 1979 i 1981 el nombre d'inscrits va ser de 1.082, repartits en sis convocatòries –dues per any–, la primera de les quals va ser el 9 de juny de 1979, un cop ja implantat el català com a assignatura obligatòria del currículum oficial, i la darrera, el 24 d'octubre de 1981. En aquell trienni els candidats a obtenir aquesta acreditació van oscil·lar entre els 343 de 1979 i els 376 de 1981, passant pels 363 de 1980. El gràfic que hi ha a continuació mostra l'evolució dels aspirants que van superar la prova corresponent.

Gràfic 3

Aprovats en la prova de capacitació per a l'ensenyament de català a adults

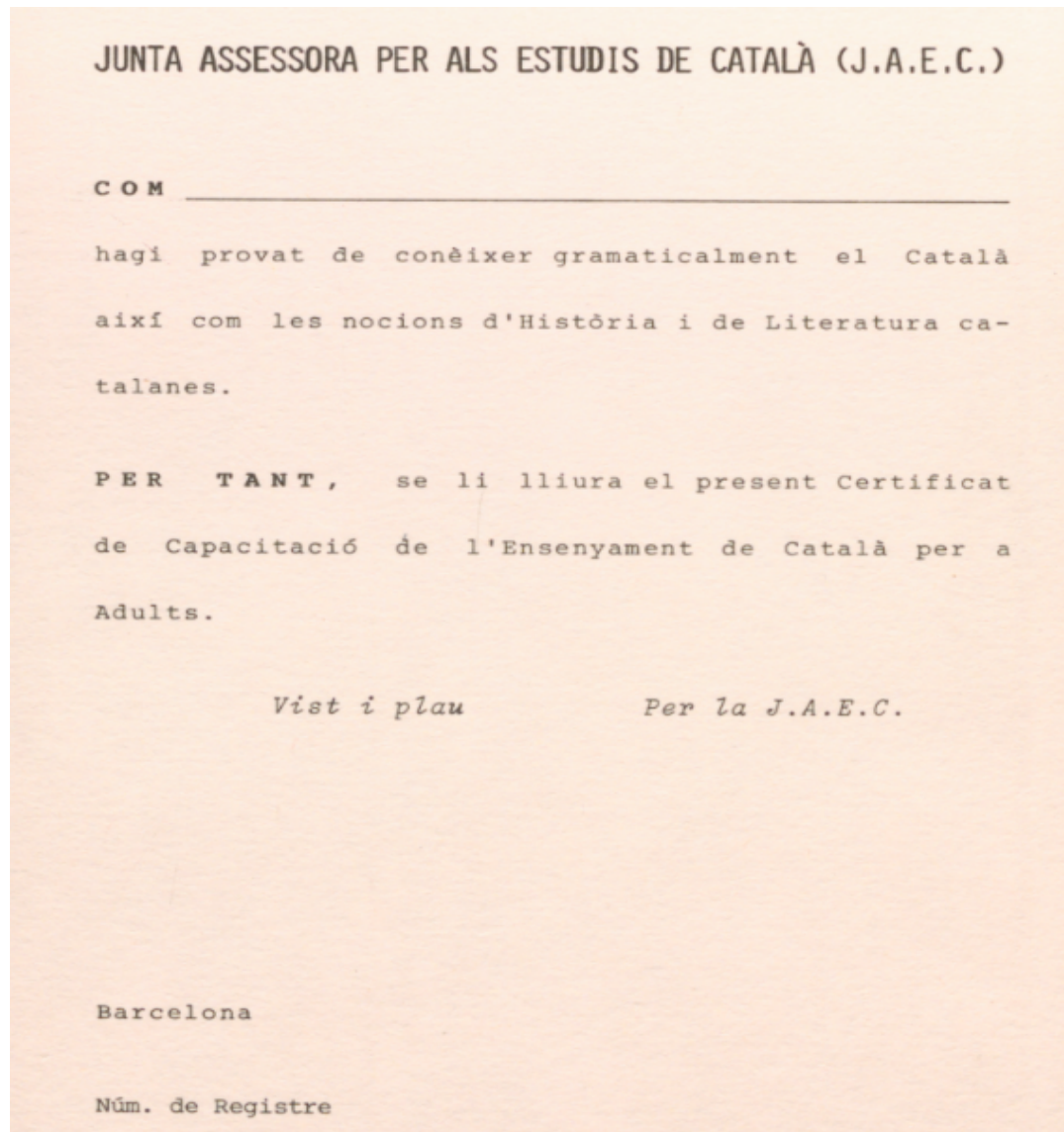

Font. Elaboració pròpia.

Les xifres absolutes de persones que van obtenir l'acreditació que les capacitava per a l'ensenyament del català a adults mostren una línia ascendent poc pronunciada. El 1979 es van registrar 82 candidats que van superar-lo; el 1980 en van ser 109, i el 1981, 125. Els resultats, doncs, es van situar sempre per sota del 35 % d'aprovat: entre el 23,9 % de 1979 i el 33,2 % de 1981, passant pel 30 % de 1980. Des de la perspectiva de gènere referida a les persones que van superar l'examen, hi va haver un predomini femení en totes sis convocatòries: 59,2 % de dones davant del 40,8 % d'homes. Les persones que superaven la prova corresponent van obtenir una acreditació d'acord amb el model de la imatge 3.

Imatge 3

Model d'acreditació de capacitació per a l'ensenyament de català a adults

Font. Arxiu Nacional de Catalunya (ANC-690-T-721).

La prova englobava coneixements de tots els nivells lingüístics. Si prenem com a exemple la del 29 de setembre de 1979 –la segona–, estava estructurada en vuit preguntes. La primera era un dictat que servia per avaluar el domini de l'ortografia. La segona se centrava en la didàctica de qüestions de sintaxi, i concretament interpellava els aspirants perquè assagessin una explicació adreçada a alumnes de les normes que regien l'ús de *perquè*, *per què* i *per a què*, amb l'aportació d'exemples i d'expressions sinònimes. La tercera pregunta, centrada en el lèxic, feia que els estudiants diferenciessin, donant-ne també exemples, el

significat dels components de tres parelles de mots (que es podien triar entre cinc): *tarja-targeta*, *nomenar-anomenar*, *lliurar-deslliurar*, *comptar-contar*, *encalçar-aconseguir*. La quarta pregunta, sobre morfologia verbal, demanava d'escriure la forma correcta de l'imperatiu dels verbs *beure* i *encendre*. La cinquena se centrava en la correcció: calia localitzar, en un text, errors ortogràfics, morfològics, sintàctics i lèxics. La sisena plantejava l'anàlisi sintàctica de les oracions *No vindré a casa demà passat* i *Deixa-ho a la sala on ens hem de reunir*. La setena i darrera era un exercici de redacció d'un text sobre Verdaguer i un altre sobre els territoris de parla catalana.

Per respondre aquesta darrera pregunta, l'abril de 1979 Òmnium Cultural havia fet pública la llista que contenia dues sèries de temes: la sèrie A, dedicada a la llengua i a la literatura, i la sèrie B, centrada en la geografia i la història. Per mitjà del BISDEC, s'anunciaven els dos temes –un per sèrie– que sortirien enunciat en cada convocatòria. A la sèrie A s'inclouien com a obligatoris el domini lingüístic del català i les principals variants geogràfiques; la situació dins de la Romània; l'obra de Pompeu Fabra; Ramon Llull; Jacint Verdaguer; Joan Maragall; aspectes de la poesia; la narrativa, i el teatre del darrer mig segle. En la sèrie B s'enquadraven aquests altres temes: els Països Catalans; les regions i comarques del territori de la Generalitat de Catalunya; les principals característiques de l'economia del Principat; els orígens de Catalunya; l'època nacional: Jaume I; el Compromís de Casp i les seves conseqüències; la Renaixença, i les principals vicissituds de la història catalana dels cinquanta anys anteriors.

El programa de preparació d'aquest certificat, pensat per ser desenvolupat en tres cursos, comprenia tres blocs, que, al seu torn, es distribuïen en tres etapes: el primer incloïa la fonologia; el segon, la morfosintaxi, i el tercer, el lèxic, l'estil i els nivells de llengua. A més de les obres que s'havien recomanat per a la preparació de l'elemental i del mitjà, els candidats a obtenir el de capacitació podien recórrer a títols, pel que fa al tercer bloc, com *El català literari* (1932) i *La llengua catalana i la seva normalització* (1980), de Pompeu Fabra; *Els barbarismes* (1935), de Cèsar August Jordana; *Llengua standard i nivells del llenguatge* (1976) i *El llenguatge-1* (1981), de Lluís López del Castillo, i *El català en fitxes*, de Josep Ruaix (Fitxa didàctica 32, BISDEC, 154, maig de 1980).

Malgrat que la JAEC es va fer càrrec de la prova per a la capacitació de l'ensenyament del català a adults entre 1979 i 1981, el 2 de juliol de 1979 –pocs dies després de la primera convocatòria– Joan Triadú va demanar, en el document *L'ensenyament del català per a adults*, que l'esmentat certificat fos expedit o avalat per la Generalitat de Catalunya (Annex de l'acta de la Junta Consultiva d'Òmnium Cultural, 2.07.1979).⁸

4.4 Implantació del cos docent de la JAEC al territori

Entre 1962 i 1978, la JAEC va expedir més de 2.142⁹ acreditacions dels graus elemental i mitjà, que habilitaven docents repartits pel Principat de Catalunya, la Catalunya del Nord, les Illes Balears i el País Valencià. En el mapa 1 hi ha indicat el nombre de professors per comarques al Principat de Catalunya.¹⁰

8 La Junta Permanent de Català va implantar el Certificat de capacitació per a l'ensenyament del català a adults (v. l'article de Massanell i Messalles en aquesta secció monogràfica).

9 *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC*, núm. 171, octubre de 1971, p. 5.

10 Hem tingut en compte el període 1962-1978 (i, doncs, els graus elemental i mitjà) perquè és quan el català era impartit només en l'ensenyament no reglat. El nombre de docents per comarca s'ha calculat amb les dades de la JAEC: algunes d'inèdites i altres de publicades al *Butlletí Interior dels Seminaris d'Ensenyament de Català* i al *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC*.

Mapa 1

Distribució dels professors de la JAEC per comarques

Font. Elaboració pròpia.

És el Principat de Catalunya l'àrea que va reunir la gran majoria dels professors que van obtenir aquests dos certificats de la JAEC. Podem agrupar en cinc blocs les comarques que formen part d'aquest territori, segons el nombre de docents que hi podia exercir. El primer està format exclusivament pel Barcelonès, amb gairebé un miler, és a dir, una mica per sota de la meitat dels integrants del cos de professors acreditats per aquest organisme provenien sobretot de la capital, Barcelona, i, en una quantitat menor, de ciutats circumdants com Badalona, l'Hospitalet de Llobregat i Sant Adrià de Besòs.

A més distància de la capital, el nombre de professors disminueix progressivament, en consonància amb el volum de població. Amb força menys docents que el Barcelonès, el segon bloc de comarques n'aplega tres que reunien més de cent professors o s'hi acostaven: per una banda, a la Catalunya Central, Osona, amb 130, i el Bages, amb 115, i, per l'altra, a la costa, el Maresme, amb 99, un territori fronterer pel sud amb el Barcelonès, i totes tres àrees amb força població. El tercer bloc integra quatre comarques, cadascuna de les quals aplegava entre 50 i 100 professors: el Vallès Occidental, amb 88, limítrof pel sud-est amb el Barcelonès i densament poblat; el Baix Penedès, amb 70; el Baix Llobregat, situat al sud de la capital, amb 66, i el Vallès Oriental, amb 53 professors.

Encara més lluny de l'àrea més poblada del Principat, el quart bloc integra les dotze comarques, amb menys densitat d'habitants, que reunien entre 50 i 10 professors: el Baix Camp, amb 46; l'Alt Urgell, 45; l'Alt Empordà, 39; l'Anoia, 35; el Tarragonès, 32; el Segrià, 30; el Ripollès, 21; el Baix Ebre, 19; l'Alt Camp i l'Alt Penedès, 15, i la Conca de Barberà i la Garrotxa, amb 14 cadascuna. Encara més enretirades de la capital, el cinquè bloc del Principat de Catalunya aplega les comarques que tenen un nombre de professors residual, inferior a 10: el Berguedà i la Selva, amb 9 cadascuna; el Baix Empordà, 8; les Garrigues i la Noguera, amb 6

professors per cap; el Solsonès i l'Urgell, 5 cadascuna; el Garraf, 4; la Cerdanya, el Montsià, el Pallars Jussà i la Terra Alta, amb 2 per cap, i la Segarra, amb 1 docent.

D'altra banda, Andorra registra 29 professors titulats per la JAEC entre el grau elemental i el mitjà. Lleugerament per sota, la Catalunya del Nord estava representada per 24 docents: 23 del Rosselló i un del Conflent. A les Illes Balears se n'hi registren tres, i al País Valencià les comarques de la Plana i l'Alcoià tenien un professor cadascuna. A l'exterior del domini lingüístic, al Llenguadoc hi havia dos docents acreditats per la JAEC i en altres poblacions externes (entre les quals Lió) hi va haver quatre professors de català acreditats per aquest organisme.

4.5. Reconeixement de les acreditacions

Pocs dies abans de la publicació del Decret 1433/1975, de 30 de maig, pel qual es regulava amb caràcter experimental la incorporació de les llengües natives als programes dels centres d'educació preescolar i general bàsica, el 25 de juny de 1975 la Junta Consultiva d'Òmnium Cultural va informar que les seccions de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona i de la Universitat Autònoma de Barcelona havien establert el període comprès entre el 5 i el 20 de juny (prorrogat fins al dia 26) perquè es poguessin convalidar les acreditacions de coneixements de català de la Generalitat de Catalunya, la JAEC, la Diputació de Barcelona i l'Ajuntament de Barcelona, per un "nou certificat per a l'Ensenyament del Català a l'EGB" (Arenas i Sabater, 1982, p. 108). Fins aleshores s'hi havien acollit 1.082 professors (Acta de la reunió del 25.06.1975, p. 1-2).

Al cap de tres anys, en plena transició cap a la democràcia, el Govern espanyol va aprovar el Reial decret 2092/1978, de 23 de juny, pel qual es regulava la incorporació de la llengua catalana al sistema d'ensenyament de Catalunya, que establia:

Article segon. – Als centres docents d'Educació Preescolar, General Bàsica i Formació Professional de primer grau de Catalunya s'incorporarà, obligatòriament, als plans d'estudi, l'ensenyament de la llengua catalana tot tenint presents en la seva aplicació les circumstàncies personals dels alumnes.

Per poder implantar l'ensenyament obligatori del català que establia el Reial decret 2092/1978, que també afectava el batxillerat, era indispensable de disposar d'un cos docent que estigués capacitat per fer aquesta funció. Tot i que el preàmbul d'aquesta disposició deia que existia "un nombre mínim adequat de professors en condicions de facilitar l'ensenyament d'aquesta llengua", la realitat dels centres educatius de Catalunya evidenciava que hi havia una bona part dels professionals del magisteri en actiu que no sabia català o no en sabia prou per transmetre'l (Muset, 2017). Per neutralitzar aquest inconvenient, l'esmentada norma establia el reconeixement dels estudis que haguessin cursat:

Article cinquè. – El Ministeri d'Educació i Ciència i la Generalitat Provisional de Catalunya, conjuntament, podran reconèixer els estudis donats per altres organismes i institucions que tinguin per objecte la formació del professorat en llengua catalana. Així mateix podran habilitar per a aquesta mena d'ensenyament el professorat que superi les proves que a aquest efecte s'estableixin.

Òmnium Cultural havia proposat, el mateix 1978, que les acreditacions de la JAEC i les expedides per altres institucions fossin reconegudes i convalidades per les administracions públiques i que fossin exigides als docents que havien d'ensenyar català. En aquest sentit, l'Ordre de 14 de setembre de 1978 del Ministeri d'Educació i Ciència, que desenvolupava el Reial decret 2092/1978, va precisar que podien "impartir l'ensenyament de la Llengua catalana en els Centres d'Educació Pre-escolar i General Bàsica els professors que, a més de reunir els requisits legals per a donar ensenyament a aquests nivells", disposessin d'uns determinats títols, diplomes o certificacions,¹¹ entre els quals hi havia les acreditacions dels graus elemental

11 Entre les titulacions exigides hi havia: Llicenciatura en Filosofia i Lletres (seccions de Filologia Romànica fins al 1967; Filologia Hispànica, 1968-1971; Filologia Romànica, 1972-1977, i menció de Filologia Catalana) de la Universitat de Barcelona (UB);

i mitjà de la JAEC. Les persones que les tinguessin podien sol·licitar el Diploma de Mestre de Català, que els habilitava per a l'ensenyament d'aquesta matèria a l'EGB i esdevenia requisit per exercir des del curs 1978-1979. Als professors que, complint aquests requisits, se'ls va contractar per ensenyar la llengua i cobrir la manca de professorat competent se'ls coneixia com a *especialistes de català* i molts n'havien impartit classes per encàrrec de la DEC d'Òmnium Cultural (Muset, 2017, p. 26-27).¹²

5 Conclusions

La JAEC, nascuda el 1961 amb l'objectiu d'avaluar i acreditar coneixements lingüístics, va ser una mesura de planificació que, en un context sociopolític desfavorable, tenia la voluntat de bastir un cos docent ben format perquè pogués atendre la demanda social d'ensenyament del català, apartat del sistema educatiu oficial. Promoguda pels mestres de català, la JAEC es va concretar per acord de la Secció Filològica de l'IEC i estava integrada per tres membres d'aquesta institució i per tres docents. Un cop constituïda, va assumir la funció d'habilitar el professorat per ensenyar català en absència d'un organisme públic que la dugués a terme i la va institucionalitzar després d'un buit de vint-i-dos anys.

El funcionament de la JAEC reposava sobre tres pilars: el primer, l'acadèmic, aportat per l'Institut d'Estudis Catalans; el segon, l'avaluador i certificador, sostingut pels docents, i, el tercer, l'econòmic i organitzatiu, garantit per Òmnium Cultural a través de la seva Delegació d'Ensenyament del Català. Entre 1962 i 1981 la JAEC va expedir gairebé 2.500 acreditacions entre els graus elemental i mitjà (1962-1978) i de capacitació per a l'ensenyament de català a adults (1979-1981), amb l'objectiu d'acreditar l'aptitud per ensenyar aquest idioma dels candidats que es presentaven a les proves que convocava, els quals havien de superar un examen exigent amb percentatges baixos d'aprovat. Com a confirmació de la hipòtesi inicial, la tasca de la JAEC va donar com a fruit un cos docent de català que es va repartir sobretot pel Principat de Catalunya, Andorra, la Catalunya del Nord i, testimonialment, les Illes Balears i el País Valencià. Aquests resultats permeten conèixer amb més profunditat l'avaluació dels coneixements lingüístics durant dues etapes de la història de la llengua catalana: el franquisme i la transició.

L'acció de la JAEC d'avaluar i acreditar coneixements lingüístics per bastir un cos docent que garantís, amb qualitat, l'ensenyament del català durant el franquisme i la transició s'insereix en la fase de vehiculació del procés d'estandardització per a llengües minoritzades perquè habilita els professionals que hauran de transmetre la varietat codificada (Haugen, 1983). També és una mesura de gestió lingüística organitzada que té caràcter macro pel seu ampli abast social (Spolsky, 2009).

Continuadora de la tasca del Tribunal Permanent de Català de l'època republicana, la JAEC va cessar, l'any 1981, quan el català ja era matèria obligatòria del sistema educatiu, quan les universitats tornaven a formar els docents i quan s'havia creat un organisme públic que avaluava i acreditava coneixements de català: la Junta Permanent de Català, instaurada per la Generalitat de Catalunya restablerta amb l'adveniment de la democràcia i participada per elements referencials de la JAEC (vegeu l'article de Massanell i Messalles en aquesta mateixa secció monogràfica).

Llicenciatura en Filosofia i Lletres (secció de Filologia Hispànica, 1973-1977, i menció de Filologia Catalana) de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB); Llicenciatura en Filosofia i Lletres (secció d'Hispaniques i Filologia Romànica) de la Universitat de València, i acreditacions de la Generalitat de Catalunya, 1931-1938; la UAB; la UB; la JAEC; la Diputació Provincial de Barcelona; l'Estudi General Lul·lià, i el Centre Carles Salvador.

¹² Hi havia docents que no tenien el "títol oficial expedat per les Escoles Normals de Mestre d'Ensenyament Primari" (Muset, 2017, p. 26).

Declaració sobre l'ús de la intel·ligència artificial

L'autor confirma que tot el contingut científic, les interpretacions i les conclusions d'aquest article són fruit de la seva aportació intel·lectual i que en cap cas ha fet servir eines d'intel·ligència artificial, d'acord amb les polítiques ètiques i editorials vigents.

Referències

- Arenas i Sampera, Joaquim, i Sabater i Siches, Ernest. (1982). *Del català a l'escola a l'escola catalana: la visió i la tasca de la DEC d'Òmnium Cultural*. La Magrana.
- Balcells, Albert, Izquierdo, Santiago, i Pujol, Enric. (2008). *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. Volum II. De 1942 als temps recents*. Afers.
- Bastardas Boada, Albert. (2016). [Ecología lingüística y lenguas minorizadas: algunas notas sobre el desarrollo del campo](#). A Anna. M. Fernández Planas (ed.), *53 reflexiones sobre aspectos de la fonética y otros temas de la lingüística* (p. 449-458). Laboratori de Fonètica. Universitat de Barcelona.
- Benet, Josep. (1995). *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Casals i Martorell, Daniel. (2018). La represa de l'ensenyament del català durant el tardofranquisme: els cursos i els exàmens de la Diputació de Barcelona (1967-75). *Zeitschrift für Katalanistik, Revista d'Estudis Catalans*, 31, 247-286.
- Casals i Martorell, Daniel. (2024). L'ensenyament del català per correspondència (1932-1939) de l'Extensió d'Ensenyament Tècnic de la Generalitat de Catalunya. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 81, 213-231. <https://doi.org/10.58992/rld.i81.2024.4174>
- [Decret 1433/1975, de 30 de maig, pel qual es regula la incorporació de les llengües natives en els programes dels centres d'Educació Preescolar i General Bàsica](#). (BOE, núm. 156, 1.07.1975, p. 4249-4250)
- Eliasson, Stig. (2013). Language ecology in the work of Einar Haugen. A Wim Vandenbussche, Ernst Håkon Jahr i Peter Trudgill (ed.), *Language ecology for the 21st century: Linguistic conflicts and social environments* (p. 15-63). Novus Forlag.
- Faulí, Josep. (1981). *L'interludi tràgic 1939-1975*. Edicions 62. (L'Escorpí, 46)
- Faulí, Josep. (2005). *Els primers 40 anys d'Òmnium Cultural*. Proa.
- Haugen, Einar. (1966). *Language conflict and language planning: The case of Modern Norwegian*. Harvard University Press.
- Haugen, Einar. (1972). The ecology of language. A Anwar S. Dil (ed.), *The ecology of language. Essays by Einar Haugen* (p. 325-339). Stanford University Press.
- Haugen, Einar. (1983). The implementation of corpus planning: Theory and practice. A Juan Cobarrubias i Joshua A. Fishmann (ed.), *Progress in language planning: International perspectives* (p. 269-289). De Gruyter Mouton.
- Jané, Albert. (1997). [Les classes de català seixanta anys enrere](#). *Llengua Nacional*, 98, 5-7.

[Llei que disposa l'abolició de l'Estatut català](#). (BOE, núm. 534, 8.04.1938, p. 6674)

Manent, Albert. (2003). *Fèlix Millet i Maristany. Líder cristià, financer, mecenes catalanista*. Proa.

Marcet i Salom, Pere. (1987). *Història de la llengua catalana II*. Teide.

Mollà, Toni. (1997). Opcions de política lingüística: models i vies. A Toni Mollà (ed.), *Política i planificació lingüístiques* (p. 103-130). Bromera.

Muset, Margarida. (2017). [Record agraït als "especialistes de català" de l'escola pública](#). *Llengua Nacional*, 98, 26-29.

Òmnium Cultural. (1965-1976). *Butlletí Interior dels Seminaris d'Ensenyament de Català*.

Òmnium Cultural. (1976-1984). *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC*.

Ordre de 14 de setembre de 1978 de desenrotllament del Reial Decret 2092/1978, de 23 de juny, per la qual es regula la incorporació de la llengua catalana al sistema d'ensenyament a Catalunya. ([BOE, núm. 223, 18.09.1978, p. 21810-21812](#); [DOGC, núm. 7, 2.10.1978, 83](#))

Reial decret 2092/1978, de 23 de juny, pel qual es regula la incorporació de la llengua catalana al sistema d'ensenyament a Catalunya. ([BOE, núm. 210, 2.09.1978, p. 20563-20564](#); [DOGC, núm. 6, de 28.09.1978, p. 55](#))

Sabater, Ernest. (1981). El vintè aniversari de la JEC. *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC*, 171, 4-8.

Sinca, Genís. (2016). *El cavaller Floïd. Biografia de Joan B. Cendrós*. Proa.

Spolsky, Bernard. (2009). *Language management*. Cambridge University Press.

Triadú, Joan. (2008). *Memòries d'un segle d'or*. Proa.

Tusell, Javier. (2005). *Dictadura franquista y democracia, 1939-2004*. Crítica. (Historia de España, XIV)

Vallverdú i Borràs, Marta. (2022). *Seixantisme. L'esclat cultural català dels 60*. L'Avenç.